

NEMZETGAZDASÁGI SZEMLE.

VIII. ÉVFOLYAM.

1884.

JUNIUS.

VI. FÜZET.

AZ ÚJ IPARTÖRVÉNY ÉS AZ ÁLLAM S TÁRSADALOM FÖLADATAI.

A törvényhozás évekig tartó előkészület után eleget tett az annyi oldalról hangoztatott kívánságnak : revideálta az ipartörvényt. Megfelelt az iparosok óhajainak és törvénybe iktatta az ipari qualificatiót és az ipari önkormányzatot. Ezzel remélhetőleg helyreállott az összhang az állam és a társadalom között, a mely nélkül egyik sem fejthet ki eredményes tevékenységet; meg fog szünni az erőket lekötött azon zsidbadottság, a melyet a létező jog és az érdekeltek óhajai közötti ellentét és az ebből folyó jogbizonytalanság idézett elő. Mindenki, a ki ipari viszonyainkat az utóbbi időben figyelemmel kísérte, be fogja vallani, hogy a létezett jog bizonytalansága, ideiglenes jellege jelentékenyen megbénította ugy az állam, mint a társadalom cselekvő készségét és képességét.

Az államhatalom képviselője, a kormány, évek óta azon jelenségeknek tanulmányozásával volt elfoglalva, a melyeket az 1872. évi ipartörvény idézett elő. A létező jog ellen minduntalan intézett támadások e tanulmányt kötelességévé tették, de aligha nem bizonyos elkedvetlenedést is idéztek elő, a mi természetes, ha megfontoljuk, hogy a kormány, mint az az ipartörvényjavaslat indokolásából kitűnik, e támadásokkal szemben meg volt győződve arról, hogy az ipartörvényben kifejezésre jutott alapelvek helyesek, legalább lényegükre nézve. De ha ez nem is történt volna, az a bizonytalanság, a mely a létezett jog reformját sürgető követelésekből származott, nem volt kedvező arra, hogy az ipar, különösen a kézműipar egész mezejét felölelő alkotások kezdeményeztessenek a siker reményébe vetett azon nagy bizalommal, mely a nagy alkotások nélkülözhetlen kelléke.

Ha ez áll az államról, akkor sokkal inkább állitható az iparo-

sokról. Az ipartörvénynek az iparpolitikában nem tulajdonitunk ugyan olyan szerepet, mint az az ipartörvényjavaslat előkészítése alkalmából annyi oldalról hangsúlyoztatott, de az kétségtelen, hogy az ipari jogrend az ipari politikának is kiinduló pontja, alapja, melyre az alkotások fektethetők. E joggalappal az iparosok nem voltak megelégedve, sérelmesnek tartották érdekeikre nézve, úgy anynyira, hogy az iparpolitikai alkotásokban való részvételüket ezen az alapon ridegen visszautasították. Ez szegte állítólag szárnyát az iparosok, specialiter az ipartársulatok tevékenységének. Egész erejüket arra fordították, hogy a törvényhozást meggyőzzék követeléseik igazságáról és szükségességéről. Nem maradt erejük, hogy tevékenyen és alkotóan résztvegyenek azon feladatok megoldásában, a melyek az iparfejlesztés terén reájuk hárultak; de nem is volt kedvük ebben résztvenni, mert azt hitték, hogy az állam nem akarja fölismerni az ő érdekeiket, fogékonytalan ezek iránt, és igazságtalan velök szemben.

Az új ipartörvény megszünteti ezen ellentétet s előidézi azon harmoniát az állam és a társadalom között, a mely mellőzhetlen az iparfejlesztés sikerességére nézve. Hogy ez megtörtént, azt örömmel kell üdvözölnie még annak is, aki nem helyesli azt az irányt, a melyet a törvényhozás követett. Nem lehet kicsinyelnünk azon pszichologiai hatást, a melyet a törvény előidézi, mely kielégíti az első sorban érdekelt iparosok óhaját, mert ezentul remélhetőleg nem kell megküzdennünk azon közönnyel és visszautasító ridegséggel, mely elejét vette minden alkotásnak. Ha ez a hatás tartós és elég mély lesz, akkor kiegyenlíthetnek azon engedmények, melyeket a törvényhozás az elvekből tett; akkor az eredmény fölülmulhatja azon árt, a melyet érte az elvek szigorának enyhítésével adott a törvényhozás, melynek tagjai majdnem kivétel nélkül hangsúlyozták, hogy nem várnak sokat. E hatás előidézése és fokozása kötelessége mindazoknak, a kik résztvettek ezen eredmények kivívásában, de kötelessége azoknak is, a kik, midőn az előkészítésről volt szó, nem helyeselték azon irányt, a melyet a törvényhozás követett. Az új ipartörvény az az adott alap, a melyet el kell fogadnia mindenkinek, ki az ipar és az iparosság érdekeit szívében viseli. El fog jönni kétségtelenül a kritika ideje is, de jelenleg nem lehet senkinek más föladata, mint hasznosítani azon harmoniát, a melyet az ipartörvény megteremtett, mint az iparosság érdekében kiaknázni

azt a hatást, a melyet a törvény megalkotása szült, gyümölcsöztetni azok előnyére, akik attól sorsuk javulását várják.

Meghozza-e a törvény ezt az eredményt, azt nem vitatjuk, de lehetetlen nem figyelmeztetnünk arra, hogy az ipari élet fejlődése nem a törvényeken, hanem az egyesek, a társadalom és az állam tevékeny munkálódásán fordul meg. A törvény, az abban kifejezésre jutó elvek, csak az alapját képezik az ipari életnek; egy tökéletlen analogiával szólva, az ipartörvény csak a léghőre az ipari életnek, a mely nem tartalmazza az élethez szükséges anyagokat, a táplálékot, a melynek fölvételével az ipar fejlődik, megerősödik, izmossá válik, úgy hogy dacolni képes azon kedvezőtlen tényezőkkel, a melyek minden életet fenyegetnek. E táplálék nyújtása a föladata az egyesnek, a társadalomnak és az államnak. Alábbi fejtegetéseinkben megkísértjük megjelölni azon föladatokat, a melyeket ezen tényezőknek meg kell oldaniok, hogy az ipartörvény által teremtett viszonyok az ipar érdekéhez képest alakuljanak.

A kormány és az iparosok első föladata a törvényt végrehajtani. Nem ok nélkül állítjuk, hogy a feladat egyaránt hárul a kormányra és az érdekeltekre, mert meggyőződésünk szerint a kormány magában végre sem hajthatja az ipartörvényt. Anglia kormányzati gyakorlata az oly törvényeknél, a melyek jogokat biztosítanak akár egyeseknek, akár társadalmi osztályoknak, egész a legújabb időig nem ismerte az ugynevezett végrehajtási rendeleteket, a melyek minden más országban oly nagy szerepet játszanak. Az angol fölfogás szerint, a törvények végrehajtását kieszközölni azok dolga, a kiknek azok jogokat biztosítanak. Ezen fölfogás azon angol törvények alkotására való tekintettel, nem is volt helytelen, mert ott a törvényhozás maga munkálja ki a törvényeket a legaprólékosabb részletekig és az angol népben élő erős jogérzet mellett föl lehetett tenni, hogy az érdekeltek a törvényekben biztosított jogokat igényelni is fogják a maguk számára. Ez az eljárás nem alkalmazható nálunk, nem különösen az ipartörvényre, mely annyi fontos kérdés megoldását bízta a végrehajtó hatalomra. Az azonban kívánatos, hogy az érdekelt iparosokban is fölébredjen az a jogérzet, a mely lehetetlenné teszi, hogy az ipartörvény intézkedései csak a papíron maradjanak. A törvény végrehajtása annyival inkább kötelessége úgy a kormánynak, mint az érdekelteknek, mert az ipari életben mutatkozó bajokat igen sokan annak tulajdonították, hogy

az 1872-ki ipartörvény nem volt végrehajtva. S hogy ezen vád alól az akkori kormány tényleg nem menthető fel, azt kétségtelenné teszi az a könnyelmű fölfogás, a mely a törvényt életbe léptető rendeletben nyilvánul.

A kormánynak az ipartörvény végrehajtásánál számos föladata van; ha csak a törvény szakaszait követjük is, a határozatok egész sorát találjuk, a melyek kimerítő intézkedést igényelnek. A képesítéshez kötött iparágak fölsorolása egyik legnehezebb teendő, a mely a legtöbb érdeket érint s így a legtöbb fölszólalásra fog okot szolgáltatni. Hogy melyek ezen iparágak, arra nézve a törvény azon utmutatást tartalmazza, hogy azok, a melyek kézműves természetűknél fogva rendszerint csak hosszas gyakorlás útján sajátíthatók el. Már maga ezen utmutatás is kizárja véleményünk szerint azt, hogy ezen iparágak megállapításánál a jelenlegi iparosok megélhetési viszonyaira való szempont tekintetbe vehető legyen. Ezt előreláthatólag számosan fogják követelni, de meg vagyunk róla győződve, hogy ezen követelés nem fog teljesítettülni. A képesítés követelésének nem volt az a bevallott célja, hogy az által hassanak a versenyviszonyokra, ezen követelésnél mindig az iparnevelési szempontokat állították előtérbe. Az iparnevelési szempontoknak a közérdekkel való megegyezése lehet csak az a mérték, a melyet a képesítéshez kötött iparágak fölsorolásánál irányadóul vehetni. Ezen általános mértéknek az egyes iparágakra való alkalmazása azonban nagyon nehéz, ezért megkísértünk néhány iparágat megjelölni, a melyeknél véleményünk szerint nem forognak fenn olyan szempontok, daczára annak, hogy azok mesterségeknél tekintetnek.

A kézműszerű iparágak meghatározását törvényünk az osztrák ipartörvényből vette át. Az osztrák ipartörvény is a kormánynak adja meg azon jogot, hogy egyelőre rendeleti uton állapítsa meg azon iparágakat, a melyek kézműves jellegüknél fogva képesítés kimutatásához kötendők. Az osztrák kereskedelmi miniszter 1883. évi szeptember 17-én kelt rendeletével 46 pontban jelölte meg ezen iparágakat. Ezen iparágak között azonban több olyan van, a melyeket nem indokolt, nem indokolt a képesítés céljánál fogva, képesítés kimutatásához kötni. Ilyen iparágak véleményünk szerint: 1. a sütők, 2. a mészárosok, 3. a hentesek, 4. a fodrászok és borbélyok, 5. a kosárfonók, 6. a mézes-bábosok, 7. a cukrászok és mindenféle süteménykészítők ipara. Nem indokolt ezen ipar-

ágaknak képesítéshez való kötése, mert ezen iparágak nem igénylik a műhelyi hosszabb gyakorlat után való elsajátítást, nem indokolt, mert egyrészt készítményeiknél az árú minősége a szakértelemtől majdnem független, és másrészt azon szakértelem nem nagyobb annál, mit majdnem minden háztartásban föltalálhatni. Nem indokolt specialiter a borbélyoknál és fodrászoknál, mert ezen foglalkozás, mesterségnek ugyanis nem nevezhető, csak az egyeseknek kényelem-szeretetből mellőzött műveleteit végzi, a mit bárki maga is megtehet. Veszedelemes volna a kosárfonókra nézve, mert ezen iparág jelenleg már túlnyomóan házi iparilag üzetik, és a képesítéshez való kötés megsemmisíthetné ezen iparágat, a melynek készítményeiből jelentékeny mennyiséget ugyis külföldről kell behoznunk. Az itt felsorolt iparágaknál, a melyek, kettő kivételével, közvetlen élvezetre szánt árúkat állítanak elő, az iparnevelési szempontnak absolute nincs semmi jelentősége. Az általunk megjelölt hét iparágon kívül is van azonban az osztrák jegyzékben még néhány, a melynek képesítéshez való kötése az életben sok vizzásságot fog szülni, ilyenek — hogy csak néhányat emlitsünk — a kádárok, az üvegesek, bognárok ipara. A kádár- és bognáriparnál tekintetbe veendő, hogy azok az erdőmunkások által nagy kiterjedésben üzetnek mint népiparok, mint az erdőhasználat nélkülözhetlen tartozéka. Ugyancsak népipar jellegével bír a szatyánosok foglalkozása Gömörben és Felső-Borsodban. A meddig meg nem állapítható, hogy hol szűnik meg ezen foglalkozások népipari jellege és hol kezdődnek azok, mint szoros értelemben vett kézműiparok, addig e korlátozás kimondása, föltéve, hogy az köröszül is vitetik, számtalan család lételet semmisíthetné meg. Ezen foglalkozásoktól különben is elvitathatni a műves ipari jelleget, hasonlóképen, mint a már említett üveges ipartól is, mely a házalási patens értelmében még bizonyos vidékek lakói által, a kik absolute nem köthetők qualificatióhoz, szabadon is üzhető.

Az itt röviden érintett nehézségek mutatják, hogy az ipari élet mily nagymérvű megzavarásával jár a qualificatió elvének még nem is szigorú keresztülvitele. A legnagyobb nehézség elől, mely a gyárszerűleg, tehát nagyban üzött mesterségeknek képesítéshez való kötéséből származott volna, kitért törvényhozásunk a törvény 8. §-ának megalkotásával, a mely elejét veszi annak, hogy a qualificatió lehetetlenítse az iparüzést.

Törvényhozásunk mellőzte egy másik fontos kérdés megoldását is a qualificatio törvénybe iktatásánál és ez a nők ipari üzésének kérdése. Mivel e kérdés megoldása mellőztetett, kétségtelen, hogy az olyan iparágak, a melyek katexochen nők által üzetnek, nem köthetők képesítés kimutatásához. A másik nehézség, a melyet a főleg férfiak által üzött iparágaknak qualificatiohoz való kötése a nők iparüzésére nézve nyujtana, a kik a kivánt képesítésnek rendszerint nem felelhetnek meg, elesik ugyancsak a 8. §. alkalmazása következtében, a mely a gyakorlatban egyáltalában rendkívül sok nehézséget fog elhárítani.

Az 1872. évi ipartörvény 5. §-ában a foglalkozások egész halmaza volt felsorolva, a melyeknek közelebbi szabályozására nézve a törvényhatóságoknak szabályrendeleteket kellett volna alkotniok. Ez mint tudjuk, a legtöbb helyt nem történt meg, és épen ez volt az alapja annak, hogy az ipar korlátlan szabadságról való, bár helytelen nézet annyira elterjedt. A törvényhatóságok hasonló mulasztását lehetetlenné teszi a törvény 12. §-a, mely a szabályrendeleteknek hat hó alatt való megalkotását rendeli. Köztudomásu dolog, hogy mily lassu a törvényhatóságok bármely kezdeményező alkotása, és ezért helyes volt e szabályrendeletek alkotását határidőhöz kötni, de a törvény azon intézkedése, hogy a szabályrendelet „a törvény kihirdetése után hat hó alatt“ alkotandó meg, oly állapotot teremthet, a melyet rendezett jogállamban nem lehet tütni. A törvény folyó évi október hó 1-én lép érvénybe, a határidőül kitüzött hat hó pedig november hóban fog lejárni. És így bekövetkezhetik az az állapot, hogy a 10. §-ban felsorolt iparágakra nézve bizonyos ideig nem lesz jogforrás, a melynek alapján az engedélyhez kötött iparágak üzésére nézve a hatóságok az engedélyt megadhatják. Mert ezen iparok megkezdésénél többé nem az ipartörvény fogja azon jogforrást képezni, a melynek intézkedéseit a hatóságok eljárásuknál zsinórmértékül elfogadni kötelesek, hanem a 20. §. értelmében az ipartörvény 12—19 §§-ainak tekintetbe vételével a törvényhatóság által alkotott szabályrendelet. A mig ez a szabályrendelet el nem készül, addig a hatóságokra nézve nincs oly jog, a melyet tekintetbe venni tartoznának. Hogy ez a helyzet be ne állhasson, feladata lesz a kormánynak a törvényhatóságokat arra birni, hogy ezen szabályrendeleteket rövidebb idő alatt alkossák meg, mintsem azt a törvény rendeli. Miután ezen iparágakra nézve a jogfor-

rást ezentúl a szabályrendeletek fogják képezni, a jog lehető egysege szempontjából kívánatos, hogy a kormány a törvény intézkedésein túlmenőleg is igyekezzék oda hatni, hogy az egyes törvényhatóságok ezen iparágak megkezdésének és gyakorlásának föltételeit lehetőleg egységesen állapítsák meg. Ez a tekintet nem zárja ki azt, hogy az egyes községek helyi viszonyai figyelembe ne vétesenek, ezek mellett azonban ügyelni kell arra is, hogy ne következék be ismét azon állapot, midőn minden törvényhatóságnak és községnek külön joga volt.

A törvényjavaslat 12. §-a a hatóságok kezébe adja azt az eszközt, a melylyel a nép erkölcsi életére károsan ható bizonyos foglalkozások ellen eredményesen léphetnek föl. Értjük ez alatt azt, hogy a fogadók, vendéglők, korcsmák, sörházak, pálinkamérések, kávéházak és kávémérések a szabályrendeletben számhoz is köthetők. Semmiféle szempontból sem kívánatos, hogy ezen üzletek továbbra is oly mértékben terjedjenek, a mint terjedtek eddig az ipartörvény ide vonatkozó intézkedéseinek helytelen fölfogása következtében. Mi helyeseljük az új törvény ezen minden kétséget kizáró intézkedését, de figyelmeztetnünk kell arra, hogy ha annak keresztülvitele nem párosul a legnagyobb mértékű igazságossággal, elfogulatlansággal és egyedül a közérdek tekintetbe vételével, ezen rendelkezés ép úgy vezethet monopoliumokra és az egyesek érdekeinek sérelmére, mint azon köztekintet mellőzésére, a mely azon rendelkezés megalkotásánál irányadó volt.

Az engedélyezési rendszer behozatala és a bejelentések szigorúsítása következtében az iparosok ugyanis jelentékeny anyagi terhet fognak viselni, úgy hogy a díjaknak szabályozása ezen a téren mindenesetre sürgős teendő. A 45. §. értelmében engedélyhez kötött iparoknál minden új üzleti hely külön engedély alá esik, hasonló rendelkezés érvényes az engedélyhez külön iparok fióktelepeire. Az engedélyhez nem kötött iparoknál a fióktelep mind a főtelepre, mind a fióktelepre illetékes iparhatóságnál bejelentendő. Ezeknél önkénytelenül fölmerül az a kérdés, vajjon mindannyiszor fizetendők-e az engedélyezési, illetőleg bejelentési díjak és az eljárással kapcsolatos illetékek. Ezt az egész országra nézve egységesen jóeleve kell meghatározni, mert igen könnyen adhat alkalmat túlkapásokra. A díjak meghatározásánál kétségtelenül nem fog mellöz-

tetni az a szempont, hogy az iparosok ne terheltesse az indokolt-nál nagyobb mértékben.

Az iparosnak eddig nagyrészt csak akkor volt dolga a hatósággal, midőn megkezdte iparát; az ipartörvény az egész üzletvitelt hatósági ellenőrzés alá helyezte az által, hogy a tanszerződések a hatóság előtt kötendők, a tanoncok és segéd munkások alkalmazása és elbocsátása a hatóságnál lajstomozás céljából bejelentendő, leginkább pedig az által, hogy az iparhatósági megbizottak jogot nyertek a műhelyek megvizsgálására is. Milyen eredményeket fog a hatósági beavatkozás és ellenőrzés ezen rendszere az életben szülni, arról nem lehet előre ítéletet kockáztatni, annyi azonban bizonyos, hogy ezen, semmiféle országban még meg sem közelített ellenőrzési rendszer nemcsak bosszantóvá, hanem egyenesen terhelővé és akadályozóvá válhatik az iparra. S ha 1872-ben nem is volt az, de most nagyon indokolt lesz, hogy a kormány figyelmeztesse a hatóságokat, „hogy helyesen értelmezve a törvény egyes tételeit és kellő erélylyel, de egyszersmind kellő tapintattal és a létező érdekek lehető kiméletével hajtsa végre annak intézkedéseit.“ Lelkiismeretes és képzett hivatalnokok mellett kétségtelenül nem fognak ezen intézkedések bajokat előidézni, de annyi bizonyos, hogy nagy mértékben alárendelik az ipart a hatóságok belátásának, jóakarátának és önkényének.

Az ipari önkormányzat megalkotására az ipartörvénynek az ipartestületekről szóló határozatai módot fognak nyújtani, mert ha az iparosok valóban akarják ezen testületeket, akkor a jelen határozatok mellett is meg fogják azokat alakíthatni. Az ipartestületek az új törvény szerint kötelezők lesznek, mert ha egyszer felállításuk kimondatott, egy mesterséget üző iparos sem fogja magát a testületi kötelék alól kivonhatni és így ebben a tekintetben az iparosok elérték kívánságukat. A kötelező testület eszméje hűveinek örvendőniök kell, hogy óhajuk ezen alakban nyer megvalósulást, mert így meg fognak szünni azok a testületek, a melyek valójában a legnagyobb ellenségei voltak és lesznek a testületi eszmének, t. i. azon testületek, a melyek semmiféle működést nem fejtettek ki. A törvény alapján csak ott fognak testületek keletkezni, a hol az iparosok át vannak hatva a testület elé tüdőtt nemes célok iránti érdeklődéstől, a hol hajlandók viselni azon szellemi és anyagi áldozatokat, a melyeket a testület tagjaitól követel. És ne ringassuk ma-

gunkat illúziókban, iparosaink között még mindig kevesen vannak, a kik a testületi czélokért lelkesülnek, a mint azok az életben megvalósúlva mutatkozni fognak.

Az ipartestületek ugyan jelentékenyen terjedtebb hatáskört nyertek, mint a milyennel az osztrák „Genossenschaft“-ok és a német „Innung“-ok fölruházvák, de ezen terjedt hatáskör daczára sem fognak olyan működést kifejthetni, a mely közvetlenül és rövid idő alatt gyümölcsözne az iparosnak. Ilyennek hiányában pedig csak képzett, a magasabb czélokért is lelkesülni képes iparosok fognak a testületi működésben résztvenni, a mi sajnos ugyan, de természetes. Ezen, sokak előtt pessimistikusnak látszó ítélet igazolása czéljából, vegyük egyenként szemle alá a testületek föladatait.

Az ipartestület a 127. §. értelmében a testülethez tartozó iparosokra és azok segédszemélyzetére nézve az első fokú iparhatóság-
nak teendőit végzi, egyedüli kivételével a büntető hatósági eljárás-
nak. E szerint az ipartestület fog közreműködni a tanszerződés meg-
kötésénél, az ügyel föl arra, hogy az iparos iskolába járassa és kel-
lőleg kiképeztesse tanonczát, az ipartestület fogja a tanonczokról
és a segédekről a lajstromokat vezetni, a segédeknek a munkaköny-
veket kiszolgáltatni, és végül ellenőrzi a tanoncz-iskolát. Az ipar-
testületek hatósági hatáskörének legnevezetesebb tere ezeken kívül
a békéltető bizottság, melynek föladata itélni az iparos és segédsze-
mélyzete között fölmerülő peres kérdésekben és határozni a közöt-
tük fölmerülő surlódások fölött.

Az ipari lajstromok vezetéséhez ipari érdek csak igen kis mér-
tékben fűződik; abból az iparosoknak csak annyi haszna lesz, a
mennyi haszon egy jól összeállított helyi iparstatistikából az egyes
iparosra háromolhat. Ezen túlmenőleg a segédszemélyzetről veze-
tett lajstrom megfelelhet közigazgatási és rendőri szükségletnek, de
az iparosra nézve csak ennyi haszna van. És kérdés, hogy ezen ha-
szonnal arányban áll-e azon áldozat, azon munkateher, a melyet az
iparosnak a munkába való belépés és a munkából való kilépés be-
jelentése által viselnie kell. Félünk, hogy iparosaink, a kik az ipar-
szabadság rendszerének uralma alatt megsokalták a szabadságot,
rövid idő múlva vissza fognak vágyódni azon állapothoz, a mely-
ben a hatósággal való érintkezésre nem voltak annyiszor kényszeri-
tve, mint lesznek az új törvény érvénye alatt. Azt a czélt, a me-
lyet ezen lajstromok berendezése által el akarnak érni, az iparosok

elérték eddig a lajstromok nélkül is, mert föltehetjük, hogy minden iparos kellőleg tájékozva volt a munkára kínálkozó segédek számáról; az iparosnak pedig csak ennyiben szolgál az a lajstrom, a melynek helyes vezetése érdekében ezentul kötelezve lesz minden munkását bejelenteni, úgy a munkába való belépéskor, mint az abból való kilépéskor. A lajstromok vezetésével az ipartestületek kétségtelenül össze fogják kötni a munkaközvetítés intézményét, a mely némely ipartársulatnál eddig is igen helyesen és czélszerűen volt rendezve. A törvénynek az ipartestületek céljáról intézkedő 126. §-a ugyan nem szól erről kifejezetten, de ez a föladat, a dolog természete szerint mint okvetlenül teljesítendő hárul az ipartestületekre. Kényszerről azonban ebben a tekintetben, úgy mint régen volt, szó sem lehet, mert az ipartörvény azon határozata, a mely szerint minden segéd szabadon kereshet magának munkát akár iparosnál, akár gyárosnál, akár pedig más vállalkozónál, érintetlenül maradt.

A tanszerződések eddig is írásban voltak kötendők, az új szabályzatnak remélhetőleg meg lesz azon eredménye, hogy legalább a testülethez tartozó iparosok fognak írásos tanszerződéseket kötni. A tanszerződés föltételeinek meghatározásába nincs beleszólása a testületeknek, de azért a tanszerződések ellenőrzésénél jelentőségteljes hivatás teljesítésére nyílik előttük tér. Törvényünk csak annyit rendel, hogy 12 évnél fiatalabb gyermekek tanonczokul nem vehetők fel; ennél szigorubb határozatot nem lehetett a törvénybe iktatni, bár iparosaink óhajtották, hogy az irni-olvasni tudás is követeltessék meg. Ezt a saját hatáskörükben minden kényszer nélkül kieszközölhetik a testületek, a melyek így az iparba bejövő elemek nagyobb készütségére hathatnak. Ha keresztül volna vive a népoktatási törvény a hat évi kötelező oktatással, akkor erre nem volna szükség, így azonban az ipartestületeknek kell oda működniök, hogy tagjaik ne vegyenek föl irni-olvasni, számolni nem tudó tanonczokat a kiknél ugyis kárba vész fáradságuk nagy része és hiábavaló az ipariskolai oktatás. Ezen kívül vannak iparágak, a melyek az általánosnál nagyobb képzettséget igényelnek a tanonczoktól, ezekre nézve a testületek tagjai egymás között kötelező megállapodásokat létesíthetnek a tanonczoktól megkivánt ismeret-minimum tekintetében.

A gyakorlati tanonczoktatás emelése tekintetében, az iskolától eltekintve, csakis erkölcsi eszközök állanak a testületek rendel-

kezésére. A törvény azon intézkedése, hogy az iparhatósági megbizottak, illetőleg a testület kijelölt választmányi tagjai köteleztetnek a műhelyek meglátogatására, előre láthatólag nem lesz végrehajtható, de ha végrehajtatik is, több egyenetlenséget és czivódást mint hasznót fog szülni. A testületek vegyék föl alapszabályaikba az iskolai vizsgálatokkal kapcsolatos munkakiállításokat, a melyek így gyakorlati vizsgálul szolgálhatnak. Ezen kiállításokat természetesen nem lehet úgy szervezni, hogy a mely tanonc meg nem felelő tárgyat állit ki, az nem szabadittatik föl, de a siker vagy sikertelenség, mely a nyilvánosság, a pályatársak és a nagy közönség által állapittatik meg, visszaháramlik a kötelességét teljesítő vagy annak meg nem felelő mesterre. Ez olyan erkölcsi tényező, a melynek hatnia kell minden jóra való iparosra. A munkakiállítások a testülethez tartozó iparosok segédeinek munkáira is kiterjeszthetők, bár ennek még jelentékenyebb akadályok állanak útjában, de ezek sem legyőzhetlenek.

A munka-könyvek kiszolgáltatását nem érintve, ezekben ki-merítettük volna az ipartestületek hatósági hatáskörét, hátra van még, hogy szóljunk az ipartestületek békéltető bizottságáról. A békéltető bizottság csak formailag új intézmény hazánkban, az iparbizottságról szóló régibb intézkedés is módot nyújtott a hasonló czélú választmány megalakítására. Iparbizottság hazánkban a régi ipartörvény alapján csak kevés keletkezett, mert megalakítása nehézségekkel járt. Az új ipartörvény szerint minden ipartestület köteles lesz békéltető bizottságot alakítani; a hol tehát ipartestület lesz, ott a testülethez tartozó iparosok és segéd személyzetük között fölmerülő peres ügyek és vitás kérdések közigazgatási uton kizárólag a békéltető bizottságok által fognak eldöntetni. A békéltető bizottságok működése tehát biztosítja az ily gyors elintézést követelő panaszok megfelelő gyors és jó elintézését. Nem szabad azonban szem elől tévesztenünk, hogy a békéltető bizottságban való működés nagy áldozatokat fog követelni az iparosoktól és a segédektől, különösen nagy városokban, a hol sok lesz a bizottság teendője, úgy hogy a gyakorlati életnek kell megmutatnia, vajjon a mi iparviszonyaink már eléggé érettek voltak-e a békéltető bizottságok felállítására, vagy pedig jobb lett volna-e megmaradni a közigazgatási hatóságoknál, mint ipari bíróságoknál.

A német ipartörvény az iparos és segéde között fölmerülő pe-

rek és vitás kérdések elintézésére háromféle hatóságot állít föl. Ezen ügyeket rendszerint a községi előjáróság intézi el; a községnek azonban jogában áll egy iparosokból és munkásokból álló választott bíróságot alakítani; ezen kívül pedig az Innung-hoz tartozó iparosok és segédek között fölmerülő ügyeket az Innung választott bíróságai intézik el. Az Innung választott bírósága egy elnökből és két ülnökből áll, kiknek egyike önálló iparos, másika segédmunkás. A községi választott bíróság a hatósági kiküldött elnöklete alatt egyenlő számú iparosokból és segédmunkásokból áll. Hasonló rendelkezést tartalmaz az osztrák ipartörvény, csak hogy e szerint a Genossenschaft választott bíróságának illetékessége nem oly föltétlen, mint a mi törvényünk és a német törvény szerint.

A mi törvényünk 143. §-a, mely a békéltető bizottságról szól, csak annyit tartalmaz, hogy a bizottság elnöke a hatósági biztos, tagjai pedig egyenlő számban önálló iparosok és segédmunkások, a többi intézkedés szabályozása az alapszabályoknak van föntartva. Az alapszabályok által való szabályozásra azonban több fontos kérdést nem lehet bizni, ezeket tehát, miután a törvény nem intézkedik, rendeleti uton kell megállapítani. Nevezetesen intézkedni kell az iránt, hogy a hatósági biztos, a ki a békéltető bizottságot vezeti, jogtudós férfi legyen. Ez föltétlenül szükséges, annyival is inkább, mert a békéltető bizottság határozatai közigazgatási uton nem felelhetnek és a per útján való kereset nem gátolja a békéltető bizottság határozatainak végrehajtását. A békéltető bizottság bíróság, szükséges tehát, hogy annak elnöke, a kin az egész bíróság törvényismerete megfordul, birjon azon kelléssel, hogy a tényleges jog ismerete nála föltételezhető legyen. Ezen szükségre való tekintettel állapítja meg a német törvény, hogy az „Innung“ választott bírósága elnökének nem kell az Innung-hoz tartoznia és az osztrák törvény, hogy a választott bíróság elnökét a hatóság rendeli ki.

Előttünk fekszik a lipcei városi választott bíróságnak az 1881. évből való szabályzata, melynek tanulmányozását nem ajánlhatjuk eléggé azoknak, a kik ezen ügygyel hivatásszerűleg foglalkoznak. A szabályzat második szakasza szerint a választott bíróság vezetője a jogtudós, önálló birói hivatal viselésére, vagy az ügyvédség gyakorlására jogosított elnök, a kit a városi tanács a saját kebeléből rendel ki és esket föl hivatalára. Ezt a hazai viszonyokra való tekintettel nem lehet szabályul fölállítani, de a minősítés

azon mértékét, a mit a községi biráskodásról szóló törvény megkövetel, a hatósági biztosra nézve is föltétlenül alkalmaznunk kell.

A törvény nem intézkedik sem arról, hogy hány tagja legyen a békéltető bizottságnak, sem arról, hogy hány tagu tanácsban ítéljen a bizottság. A békéltető bizottság tagjai számának megállapítása helyesen van az alapszabályokra bízva, csak azt kellett volna még biztosítani, hogy a tagok számának megállapításánál és a tagok választásánál lehetőleg tekintettel legyenek a testületben képviselt minden iparágra. Miután azonban a békéltető bizottság iparos tagjai a testületi előljáróság tagjai, ennek a tekintetnek nagyrészt már az előljáróság tagjainak választásánál kell érvényesülnie. A békéltető bizottság birói választmánya tagjainak számát rendeletileg kell megállapítani, miután a törvény erre nézve hézagos. A három tagu tanács megfelel a mi viszonyainknak is, csak arra kell törekedni, hogy ezen tanács az ügyek természetéhez képest mindig lehetőleg az illető iparág képviselőiből alakuljon. Ugyancsak rendeleti uton és nem pusztán az alapszabályokban kell szabályozni a békéltető bizottság előtti eljárást és az eljárásért fizetendő díjakat. A békéltető bizottságok föntartása ugyanis költségbe fog kerülni, a mely sok helyütt igen tetemes lesz. Ezt a költséget pedig vagy a feleknek, vagy a testületeknek kell viselniök. Nevezetesen megfontolandó dolog, hogy nem kell-e a békéltető bizottság tagjainak, specialiter a segédeknek, különösen nagy városokban, a hol sok lesz az elintézendő ügy, kárpótlást adni, mert e nélkül aligha lehet biztosítani, legalább tartósan nem, a békéltető bizottság tagjainak közreműködését. Az idézett lipcei választott birósági alapszabály szerint minden ülnök (választott birósági tag) 4 márka kárpótlásban részesül, ha az ülés egy egész munkanapig tartott és 2 márkában, ha fél napig tart. A kárpótlást visszautasítani senkinek sem szabad. A választott biróság föntartásának költségeit, a mennyiben azok nem fődöztetnek a befolyó díjakból, a város viseli.

Az ipartestületek hatósági hatáskörét így egyenként elemezve, azon meggyőződésre kell jutnunk, hogy az ipartestület — az iparbirósági teendőt kivéve, — nem bir egyetlen oly joggal sem, a melynek gyakorlásából az iparos közvetlen hasznot huzhatna. Ezen teendők helyes ellátása kétségtelenül üdvös hatással lehet az ipar fejlődésére, de az eredmény nem nyilvánul az egyes iparosra nézve, hogy ugy mondjuk kézzelfoghatólag. Ezen ok miatt mi attól tar-

tunk, hogy ha kezdetben nagy buzgalommal fogják is megalakítani az ipartestületeket, az később lankadni fog és az ipartestületek működése ismét meddővé válik. Ezért mindenkinek, aki az öntudatos szervezetet a fejlődés jelének és előmozdítójának tartja, arra kell törekednie, hogy az ipartestületek hatósági hatáskörükön kívül, a társulati működés terén fejtsenek ki nagyobb tevékenységet.

Mi az ipartestületek rendeltetését nem is annyira a hatósági feladatokban, mint inkább a társulatiakban látjuk, és a hatósági hatáskörnek egyelőre csak azon előnyét ismerjük, hogy e feladatok teljesítése össze fogja hozni, össze fogja szoktatni a széthúzó iparososztályt. E társulati feladatok röviden két szóba foglalhatók össze: önképzés és önsegélyezés.

Ha végig nézünk hazai iparunkon, különösen pedig a vidéken, akkor szomorúan kell bevallanunk, hogy az önálló iparosok legnagyobb része nem tart lépést a korrall, az ipar fejlődésével, és mintán lépést nem tart, elmarad; az elmaradásnak pedig az a következménye, hogy nem képes megállni a versenyben. A mi az iparososztály műszaki kiképzését illeti, a viszonyok ma alig állanak jobban, mint a czéh idején, ez alatt általában a régi időt értve. Ez könnyen ki fog tűnni, ha egy pillantást vetünk az iparosképzés hajdani és mai módjára.

Rége az inas kitöltvén inasidejét, a mi rendszerint valamivel hosszabb volt, mint a mai, pár évet töltött vagy előbbi mesterénél, vagy más helybeli mesternél mint legény s azután vándorutjára kelt. Két évi vándorlás volt a minimum, de szabály szerint jóval hosszabb időre is terjedt a vándorlás, a mely alatt a legény Bécsig legtöbbszörre eljutott. Különböző városokban és különböző műhelyekben dolgozván, megismerkedett szakmája technikájával, ugy a mint az a fejlettebb iparú országokban gyakoroltatott, és azután hazatért s ha le tudta küzdeni azon nehézségeket, a melyekkel a letelepedés járt, mesterré vált. Így a jóra való, képzett iparos körülbelül azon a színvonalon állott, a melyen az ország legfejlettebb városainak mesterei és ezt a színvonalat meg is tartotta, mert a technika haladása nem volt oly gyors, mint ma és az izlés sem volt oly gyakori változásnak kitéve.

Ma, valljuk be, egészen másként áll a dolog. Ha a tanonc kitölti tanonczidejét, legtöbbszörre műhelyt változtat, a mi magában véve semmiképen sem kárhoztatandó; a tökéletesedésre irányuló

igyekezetet méltányolhatjuk. A tanonc leg többnyire igen hiányos képzettséggel kerül be az iparba; nagyobb részük alig tud olvasni, írni, számolni. A tanonckodás három-négy éve alatt az ipariskolában ebben a tekintetben viszik ugyan valamire, de így szerzett szellemi tőkájukat sem mondhatjuk valami nagynak. A tanonc felszabadulásával következnek a legveszedelmesebb évek. A tizenhat-tizenhét éves fiatal legény, ki előbb minden tekintetben mestere rendelkezése alatt állott, viszonylagos önállóságot nyer és mint az önállóságuk kezdetén nemcsak egyesekkel, hanem egész népekkel is történni szokott, rendszerint nem tud élni szabadságával. A czéh idején ez másként volt, azóta azonban az életviszonyok gyökeresen megváltoztak. A czéh idején nemcsak az inas, hanem a legény is a mester háznépéhez, családjához tartozott; asztalánál vele egy tából étkezett, házában lakott. Ma ez nemcsak a fővárosban, de a vidéki városok nagyobb részében is másként van már. Az iparost és a segédet csak a munkaviszony fűzi össze, a mi a fiatal segédnek úgy kiképzetésére, mint morális életére hátrányos. Ilyen körülmények között örvendetes, hogy a gyakorlati szükségnek megfelelőleg keletkeztek legényegyletek, iparos ifjúsági önképző és segélyegyletek, a melyek a hozzájuk tartozó segédeknek igen sok esetben megóvják az elbukástól és módot nyújtanak arra, hogy tanonckodásuk alatt szerzett ismereteiket gyarapítsák. Ezen kötelékekhez azonban csak a segédek kisebb része tartozik s nem vélünk csalódní, ha azt mondjuk, hogy a tanonckodásukat bevégezett, fiatal segédeknek csak legkisebb része áll ilyen egyletekkel kapcsolatban.

Mindenki tudja, hogy az iparos nem tanonc korában sajátítja el ismereteinek és ügyességének java részét; ennek megszerzése a tanonckodáson túl a segédkedésre esik; ekkor kezd önállóan dolgozni és ez a forrása minden iparos derekasságának. Ezt a nagyon fontos kort a társadalom és az állam nem részesítette még oly figyelemben, a milyen fontosságánál fogva még a tanonczviszonnyal szemben is megilleti; erről azonban alább szólunk. Az ismeretszerzésnek ezen fontos korszakát megszakítja a védkötelezettség teljesítése; épen azon időben, a mely a jövő iparos kiképzetésére a legfontosabb, elvonatik az pályájától, hogy három évet töltsön szakmájától egészen távol eső foglalkozásban. Ez a három év, bár a legtöbb emberre nézve előnyös a jellem és testi erő kifejlődése következtében, nagyon meglátszik iparososztályunk technikai képzettsé-

gén. A hadkötelezettség teljesítése után ugyyszólván újra kell kezdenie pályáját és csak a legszorgalmasabbaknak és legügyesebbeknek sikerül ezen három év mulasztásait részben kiegyenlíteni. Az a három év, a melyet tapasztalatszerzésre fordíthatott volna, elveszett.

Talán nem nagyon kockáztatott, ha azt állítjuk, hogy iparosaink jelentékeny része ma hiányosabb technikai képzettséggel önállósul, mint régebben, különösen a vidéken. A letelepedés után az élet gondjai, a család fõntartásának terhe annyira igénybe veszi, hogy nem marad ideje az önképzésre. Ha mint segéd igyekezett is megszerezni az elsajátítható ismereteket, mint önálló iparos elmarad szakmája haladásától. Ezen tényező jelentőségét iparunk helyzetére nem szabad kicsinyelnünk; ennek tulajdonítható, legalább jelentékeny részben, hogy bizonyos iparágakban fővárosunk ipara nem képes versenyezni a bécsi iparral és viszont a vidéki iparos a fővárossal. Vegyük például egyik legelterjedtebb ipart: a szabóipart. Az ipar egyik ágában sem játszik akkora szerepet a divat és az izlés, mint ebben és épen ebben constatálható leginkább, hogy a fővárosi ipart nyomja a bécsi és a vidékit a fővárosi. Az idegen iránti előszereteten kívül, a minek ezen jelenségben kétségkívül tetemes része van, a helyi iparban rejlő okokra is kell ezen kedvezőtlen helyzetet visszavezetnünk. A bécsi iparos elegansabban, finomabban állítja elő a megrendelt árút, a melyért többet is fizetnek, mint a fővárosi, és a budapesti ismét finomabban, mint a vidéki. Nem tagadható, hogy minél nagyobb valamely város és abban az ipar forgalma, annál inkább képes magát az iparos specialitásokra vetni és azon iparos, a ki kénytelen mindent, illetőleg mindenfélét előállítani, már ezen ok miatt is versenyképtelen. De ettől egészen eltekintve, tény, hogy a bécsi szabóipar fölénye a budapesti fölött és budapestié a vidéki fölött, részben azon is alapszik, hogy ezek nem képesek úgy megfelelni a divat igényeinek, mint azok. A divatképek már meglehetősen elvannak ugyan terjedve, de a vidéki iparos azoknak vagy nem tudja hasznát venni, vagy pedig későbbben kapja, mint a divat már tényleg megjelenik. A vidéki iparos rosszabb anyagból esetlenebb árút készít, igaz, hogy olcsóbban, mint a fővárosi, de a fogyasztók bizonyos jelentékeny rétege amarra fekteti a súlyt.

Még nagyobb mértékben kitünik a hátramaradottság befo-

lyása az ipar és az iparososztály helyzetére, ha egy másik iparágat veszünk, például az asztalos-ipart. Vidéki asztalosaink jelentékeny része csak nagyon tökéletlenül rajzol, úgy hogy a kissé complicáltabb vázlatokat nem képesek elkészíteni. Ezen a nagy hiányon még részben segíthetnének, ha kielégítő mintagyűjteményekkel rendelkeznének, de tudjuk, hogy sokan épen nem bírnak ilyen gyűjteményekkel, a legtöbbször pedig ez a gyűjtemény bécsi és budapesti butorkereskedők képes árjegyzékeiből áll. Ilyen körülmények között nem szabad csodálkoznunk, ha a fogyasztók oda fordulnak megrendeléseikkel, a holigényeiket kielégíthetik. Iparosaink legnagyobb része nem vesz tudomást a butorstylnak gyakori módosulásairól, a faipar terén történő találmányokról, a fakikésztés új módjairól, úgy hogy már ezen körülménynél fogva sem lehet versenyképes szemben azon iparossal, a ki üzletében nemcsak ezeket, hanem az újonnan feltalált tökéletesebb munkagépeket is hasznosítja.

Az önképzés az a föladat, a melyet az ipartestületeknek első sorban kell teljesíteniök, mert ennek kisebb vagy nagyobb mérvétől függ első vonalban minden egyes iparos és a hazai ipar versenyképessége. A hazai iparosság elemeire bontva sokkal gyöngébb, mintsem hogy ezen kötelességnek az egyes iparos meg tudna felelhetni; ezért kell az egyes ereje helyébe az összesség egyesített erejének és törekvésének lépnie, mert csak úgy szerezhetik meg azon szellemi és anyagi eszközöket, a melyek a cél elérésére nélkülözhetetlenek. Az ipartestületeknek csak annyiban van jövőjük, a mennyiben képesek lesznek megoldani a nem hatósági jellegű föladatokat; csak ez adhat nekik benső erőt, a mely biztosítja fönnállásukat. Ezért mindenkinek, ki a testületek fönnállásának szükségét hirdeti, arra kell törekednie, hogy e testületek valóban működjenek, mert ha tényleg működnek, akkor megmutatják, hogy szükségesek. Ennélkül hiábavaló minden más bizonyíték; nem lehet meggyőző ereje.

Az önképzés az önálló iparosokra nézve véleményünk szerint ép oly szükséges, mint a tanítás a tanoncokra; eredményeiben azonban sokkal közvetlenebbül nyilvánul. Az önképzés formái annyifélek, a hány tere van az ipari képzésnek; az ipartestületek fölkarolhatják valamennyit, de néhányat föl kell karolniok. Első föladatként jelentkezik a különleges szakismeretek terjesztése írásban és szóval. Ipari szakirodalmunk valóban szomorú képet nyújt; alig

van néhány iparág, a mely külön szaklappal rendelkeznek, a mely az iparosokat az illető iparágban előforduló találmányokról, technikai javításokról, új bevásárlási forrásokról stb. tájékoztatná. Ilyenek hiányában iparosaink java része a külföldi lapokhoz fordul, a legnagyobb rész azonban nélkülözni kénytelen minden tájékoztatót, s már ezen körülménynél fogva is hátrányban van azokkal szemben, a kik képesek maguknak a haladás ezen eszközeit megszerezni. Az összes ipartestületek együttes törekvésének tehát oda kell irányulnia, hogy megteremtse a hazai ipari szakirodalmat. A megteremtés azonban nem elégséges; ha az sikerül is, csak akkor lesz üdvös eredménye, ha az ipari szaklapok valóban elterjednek és széles körökben olvastatnak. A maguk erejére utalva, az ipartestületek aligha lesznek képesek a hazai ipari szakirodalmat megalkotni; kétségtelennek látszik azonban, hogy a kormány támogatni fogja ezen törekvést. Az állami költségvetésben minden évben szerepel bizonyos összeg a mezőgazdasági szaklapok támogatására, nem alaptalan tehát azon föltevés, hogy a kormány ezen célra is hajlandó lesz bizonyos, a feladattal arányban álló összeget megszavazni, annál is inkább, mivel a hazai iparosság, a melynek a szaklapok szánvák, viszonylag sokkal kedvezőtlenebb helyzetben van, mint a gazdaközönség.

A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszterium különben már előljárt a jó példával, a midőn megindítá a „Találmányok Leírását“, a melyet mellékletként díjtalanul ad az országos iparegyesület hivatalos közlönyének. Ezen intézkedés szükséges volt, de azért jelenlegi alakjában aligha éri el célját, a midőn mint a „Közgazdasági Értesítő“ és a „Magyar Ipar“ melléklete lát napvilágot. A találmányok leírását szakok szerint kell osztályozni, mint a német szabadalmi hivatal teszi, és szakaszonként árúba bocsájtani, illetőleg a megindítandó szaklapokhoz mellékelni. Költségtöbbletet ez nem okozna, mert akkor meg lehetne szüntetni a „Közgazdasági Értesítő“ és a „Magyar Ipar“ mellékleteit, a mely formában a Találmányok Leírása ugy is csak részben jut az érdeklődő közönség kezébe.

A szaklapok csak egyik eszközét és formáját képezik az önképzésnek; és ezen forma viszonyaink között csak azért bir nagyobb jelentőséggel mint másutt, mivel az iparnak viszonylag sok székhelye van ugyan, de mindegyik kicsiny s így a többi eszközök alkalmazásában körülményeink által korlátolva vagyunk. Az ön-

képzés többi eszközei közül itt csak a tanfolyamokat említjük meg. A ki figyelemmel kísérte a műszaki iparmuzeum rövid idejű működését, annak be kell látnia és el kell ismernie, hogy az máris jelentékeny befolyással volt iparunkra. Sajnálattal kell azonban constátálnunk, hogy a főváros első szakférfiai által tartott előadások épen az önálló iparosok részéről nem részesültek azon figyelemben, a melyet saját érdekükben tanusítaniok kellett volna. A míg a segítők részvétele a lehető legélénkebb volt, addig az önálló iparosok gyakran föltűnő részvétlenséget tanusítottak. Minden ilyenmü intézménynek eleinte közönnyel kell küzdenie, de viszont helyes vezetés mellett minden életre való, valóban szükségét pótló intézmény kivívja magának a sikert és az elismerést. A műszaki iparmuzeum jelenleg még csak két iparág-csoportra, a fa- és fémiparra terjed ki, a mint azonban a berendezés nehézségei legyőzettek, ki kell azt a többi iparokra is terjeszteni és az iparművészeti muzeummal kapcsolatba hozni, a mely intézet az njobb időben szintén tagadhatlanabbul gyakorlati irányt követ. Az így egyetemessé való műszaki iparmuzeumnak a tanítási célon túl általános kísérleti teleppé kell válnia, a melyen, mint csatornán keresztül utat találhat az iparosok körébe minden műszaki haladás.

E mellett a műszaki iparmuzeumnak figyelmet kell fordítania arra, hogy szakférfiakat képezzen ki, kik élére állhatnak az idő folyamán az ország nagyobb ipari központjain fölállítandó kisebb méretű iparmuzeumoknak. Az iparmuzeumból kikerülő, előbb a gyakorlati életben működött szakférfiak szerepelhetnek *ipari vándortanítóknak*. A vándortanítói intézmény a mezőgazdaság terén kitűnően bevált és előttünk nem lehet kétség, hogy ugyanezen intézményt megfelelő alakban az ipar terére is át lehet ültetnünk. Hasonló intézmény, az iparfelügyelői, kiváló sikerrel működik a házi ipar terén és némi jóakarattal le lehet győzni azon nehézségeket, a melyek egy ilyen intézmény meghonosításának a kézműipar terén útját állják. A mi az iparmuzeum mint állandósított képző-intézmény, az lenne az ipari vándortanító, állandó székhely nélkül. Mi ezen intézmény megalkotásától a legszebb eredményt várjuk és nem kételkedünk, hogy az iparosok is a legnagyobb örömmel fogadnák azt.

Az ipari önképzés terén ezek szerint a társadalom és az állam feladatai kapcsolatosan jelentkeznek egymással, de azért a legnagyobb hibának tartanók, ha az iparosok ezen a téren is mindent az

államtól váránának. A kezdeményezésnek az iparosok köréből kell kiindulnia kik bizhatnak abban, hogy az állam támogatni fog minden hasznos kezdeményezést, a melynek keresztülvitelére az egyesek, az ipartestületek ereje elégtelen. A szaktanfolyamok számára minden iparágban van tér és szükség, még azokban is, a melyekről azt legkevésbé hinnők. Így emlékszünk reá, hogy az 1879. év telén a lipcsei czipész-ipartársulat fölszólítására Dr. Braune, világhírű egyetemi tanár előadásokat tartott a láb anatómiai és morphologiai alkatáról. Ezen előadásokat 200-nál több önálló czipész hallgatta végig, bizonyára nem csekély hasznára önmaguknak és a czipőt viselő emberiségnek.

Ha kelleténél talán hosszabban időztünk az ipartestületek önképző föladatánál, azt azon meggyőződéstől áthatva tettük, hogy ez azon tér, a melyen az ipartestületekre a legszebb hivatás vár. Ha ezen tevékenységüknek eredményei nem is nyilvánulhatnak rögtön, nem lehet kétség, hogy az öntudatos, célra törő és kitartó munkásságnak áldásos gyümölcsöt kell hoznia.

Még az önképzésnél is közvetlenebb hatással lehet az iparoság gazdasági és társadalmi állására az önsegély elvének megvalósítása. Nem lehet itt föladatunk magáról az önsegély elvéről beszélnünk, az annyira kimerítően volt már tárgyalva, hogy ujat nehezen mondhatnánk. De viszont nem lehet elég sokszor alkalmunk ezen elv megvalósításának szükségéről és módjáról értekezni, mert ezen elv oly annyira helyes, oly annyira eredményes, hogy terjesztésére minden alkalmat föl kell használnunk.

A mire az egyes gazdasági ereje elégtelen, ott mindenütt helye van az egyesülésnek, a midőn többnek közös célja ugyanaz. A hazai kisiparnak a hazai és külföldi nagyiparral szemben elkerülhetlenül szüksége van az egyesülésre, mert az egyes a maga erejére támaszkodva nem szerezheti meg magának azon gazdasági tényezőket, a melyeknek a nagyban dolgozó kézműipar, a gyárilag szervezett kézműipar fölényét köszöni. Az ipartestületekben együtt lesz valamennyi kézműiparos; a kézműiparosok ezen közös organumának kötelessége tehát oly közegül szerepelni, a mely fölkelti és éleszti az egyesüléshez nem szokott és annak eszméje iránt nem fogékony iparosokban az egyesülés szükségét. Az ipartörvény 126. §-ának e) pontja ki is jelöli az ipartestületek ezen hatáskörét, a

midőn meghatározza, hogy az iparosok anyagi érdekei szövetkezetek alakítása által előmozdítandók.

A kisipar a nagyiparral szemben főleg a tőkehiány és a rendelkezésére álló tőke drágasága következtében van hátrányban. Ennek következményei több irányban nyilvánulnak : 1. A kisiparos a nyersanyagot drágábban kénytelen vásárolni, és a mellett, hogy drágábban vásárol, rendszerint rosszabb minőségű árút kap. 2. A kisiparos drágábban kénytelen eladni, mert drágább anyagot dolgoz föl és a csekélyebb forgalom következtében minden egyes árúra viszonylag nagyobb üzleti költség jut. Mind a két hátrány minden iparos által naponként érezhető, de ennek daczára csak nagyon kevés történt hazánkban arra nézve, hogy a kisiparosok az egyesülés által oltalmazzák magukat ezen hátrányok elől, az egyesülés által elhárítsák ezen hátrányokat. A nagyipar elleni panaszok, az iparosság szervezése iránti követelések elvonták iparosaink figyelmét ezen feladattól, a melynek nem szerfölött nehéz megoldása az iparosokat közvetlen anyagi eredménnyel biztatja.

A jogalap, a melyre iparosaink szövetkezeti működésüket fektethették volna, már régen meg van alkotva a kereskedelmi törvénynek a szövetkezetekről szóló szakaszaiban, úgy hogy a szövetkezeteknek nem kellett volna a törvényhozás elismeréseért küzdeniök, mint Németországban. Hazánkban a szövetkezeteknek csak egy alakja terjedt el, a legnagyobbbrészt segélyegylet név alatt keletkezett hitelszövetkezet. Ezen jelenséget nem szabad pusztán a véletlennek tulajdonítanunk ; ha alaposabban vizsgáljuk a viszonyokat, mélyebben fekvő okokat is fogunk találni. A segélyegyletek és a takarékpénztárak nagy száma mutatja, hogy a takarítási hajlam népünkben ki van fejlődve és ezen intézetek számadásai azt is bizonyítják, hogy ezen hajlam rövid idő alatt szép eredményeket tüntethet föl. A takarítási hajlam azonban nélkülözi a szakavatott irányítást, és azért azon intézeti formák felé hajol, a melyeknek kezelése a legegyszerűbb, legkönnyebben áttekinthető, és így a pénzkezeléshez nem értő nagy takarító közönségre nézve a leginkább bizalomra gerjesztő. Ezért keletkeztek nálunk nagy számmal takarékpénztárak és a szövetkezetek közül segélyegyletek, a melyeknek berendezése, az intézeti tőke gyűjtésének módját kivéve, mindenben egyezik a takarékpénztárakéval.

Arra van tehát első sorban szükség, hogy az érdekelt iparo-

sok valójában fölfogják a szövetkezeti elv jelentőségét és megismerkedjenek ezen elv érvényesítésének oly formáival, a melyekben az sokkal nagyobb előnyökkel járhat ugy az egyes iparosra és a közgazdaságra, mint az eddig cultivált hitelszövetkezet. Ha hazánkban is támadna ezen ügynek egy olyan buzgó apostola, mint Németországban volt Schultze-Delitzsch, akkor az a férfi elévülhetlen érdemeket szerezne közgazdaságunk iránt. Az ipartestületek vezetőinek azonban kötelességük lesz felkarolni ezen ügyet és arra bírni az érdekelt iparosokat, hogy hasznosítsák a szövetkezeti elvet ezen irányban is, és ezen az uton igyekezzenek maguknak megszerezni azon termelési tényezőket, a melyek növelik versenyképességüket szemben a nagyban dolgozó iparral. A hitelszövetkezeteken kívül első sorban nyersanyag-beszerző szövetkezeteket kell alakítani. Az ilyen szövetkezetek alakításához kezdetben alig kell más, mint a kintartó akarat egy-két közbizalomban álló férfiuban; a szövetkezet előnyei oly gyorsan és oly nagy mértékben mutatkoznak, hogy az elv azután maga hódít magának híveket. A nyersanyag-beszerző szövetkezeteken kívül a közös raktár létesítését fölkaroló szövetkezetek biztatnak, különösen a nagyobb városokban, szép eredménnyel. A gépek közös beszerzése sem lehetlen a szövetkezeti uton, a mint a külföld példája mutatja.

A kormány bizonyára támogatni fog minden ilyen irányu kezdeményezést, de azt magát aligha veheti kezébe. A legtöbb, a mit ezen a téren eleve tehet, az, hogy minta-alapszabályokat dolgoztat ki a szövetkezetek számára és anyagilag is segítse azon agitatót, a melynek a szövetkezetek létesítése érdekében meg kell indulnia. Az országos gazdasági egyesület kebelében fönnállott szövetkezeti szakosztály különleges céljaihoz éveken át hozzájárult a kormány és így valószínűleg nem tagadná meg ezen a téren sem a szükséges segílyt.

Az összes kézműiparosokat egyesítő ipartestületek céltudatos vezetés mellett a legjótékonyabb hatással lehetnek az ipari életre. Az itt elősorolt ügyeken kívül fölkarolhatják még az iparos-osztálynak át sem tekinthető összes érdekeit, a melyek közül itt csak még egyet kívánunk megemlíteni. A hazai iparosoknak egyik legnagyobb baja azon országszerte elharapódzott rossz szokás, hogy a fogyasztóknak hosszú időre is hiteleznek. Ezen fogyasztási hitelnek nincs semmi gazdasági jogosultsága és általában károsnak nevez-

hető. Az egyes, önmagára hagyott iparos ezzel szemben csak nagyon keveset tehet, de az iparosok összessége a kellő erélylyel, de egyszersmind a kellő tapintattal és elővigyázattal föllépve, nagyon szép eredményeket vivhat ki. Ezen jelentéktelennek látszó de egész bátran közgazdasági visszásságnak nevezhető baj fokenként való megszüntetése többet segíthetne iparosainkon, mint sok törvényhozási intézkedés. Az ipartestületek általában sokat tehetnek a helyes és tisztességes szokások terjesztésére az iparüzés körében, a melyeknek jelentőségét csak az kicsinyelheti, a ki az erkölcsi tényezőknek a gazdasági életben nem tulajdonít semmi fontosságot.

Az ipartestületek itt röviden vázolt föladatainak elérése azonban kettőt föltétlenül igényel. Először azt, hogy az ipartestületek vezetésére a legképzettebb és legkiválóbb iparosok hívassanak meg, a kik minden tekintetben a színe-javát képezik az iparososztálynak, mert a törvényhozás és magának az iparososztálynak céljai csak ezek által valósulhatnak meg. Másodsor azonban igényli azt, hogy az iparosok a közös célok érdekében nagyobb áldozatok viselésére legyenek hajlandók, mint eddig az ipartársulatoknál. Az ipartestületek ezen céljai nem érhetők el, ha a szellemi erőn kívül nem áll azok rendelkezésére megfelelő anyagi erő is. Ezért az ipartestületeknél szó sem lehet arról, hogy a testületi tagok úgy mint eddig, 20—30 krajczár évi tagsági díjat fizessenek. Ha az iparosok nem akarnak a jövőben sem nagyobb áldozatokat hozni, akkor, megmondjuk előre, az ipartestületek működése meddő lesz és önmaguk fogják azon bizonyítékot szolgáltatni, hogy nem érettek a testületi működésre. A testületek helyes működése megköveteli, hogy minden nagyobb testületnél legyen legalább egy ember, ki egész erejét és összes tehetségét a testületnek szenteli ép úgy, a mint nem boldogulhatnak a gazdasági egyletek szakavatott, ügybuzgó és hivatásuknak élő titkárok nélkül. Ha az iparosok ilyen áldozatra nem szánhatják el magukat, akkor az ipartestületek hiába alakulnak meg; a beálló és mindig növekedő részvétlenség el fogja azokat temetni.

Az ipartestületek tekintetében a kormány szerepe a jóakaratu támogatásra szorítkozhat csupán. A kormány kétségtelenül tőle telhetőleg meg fogja könnyíteni az ipartestületek alakítását, erről biztosít a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszternek, gróf Széchenyi Pálnak és az államtitkárnak, dr. Matlekovics Sándornak több ízben tett nyilatkozata. A testületi minta-alapszabályok kidolgoz-

tatását Németországban is, Ausztriában is a kormány eszközölte ; ezen föladatot a magyar kormány is teljesíteni fogja, bizonyára az érdekelt iparosok képviselőinek meghallgatásával. A kormány kezdetben talán anyagilag is fogja támogatni a jól működő, de önerejükből még fönnállani nem képes ipartestületeket ; ezen támogatás azonban csak közczélokra adható meg és a kormány eddigi iparpolitikája kezességet nyújt arra nézve, hogy e támogatás a szükség esetében nem is fog megtagadtatni. A kormány eddig is támogatta azon ipartársulatokat, a melyeknek működése arra méltó volt ; a jövőben fokozott igények elől sem fog szükkeblüleg elzárkózhatni.

Az ipartestületekről szóló fejezetnél is sokkal fontosabbak az új ipartörvény azon szakaszai, a melyekben a tanonciskolákról intézkedik ; a közvélemény és a törvényhozás egyenesen ezekre fektette a legnagyobb súlyt. A tanoncoképzés tagadhatlanul egyik sarkpontja az egész iparkérdésnek ; ennek helyes megoldásától függ jelentékeny részben a jövő iparos-nemzedék ugy társadalmi, mint közgazdasági állása. A tanonciskolákról szóló fejezet megalkotásának azon meggyőződés volt az alapja, hogy a nagyiparral szemben csakis műszakilag és általánosan képzett, intelligens kézmű-iparososztály állhatja meg a helyét. A felnövekedő iparosok ezen kiképzését a tanonciskolák vannak hivatva megadni. A várakozás, a melylyel a tanonciskolákra tekintünk, igen nagy ; vizsgáljuk meg, vajjon a törvény által nyújtott eszközök arányban állanak-e azzal ?

Az iparos az 1872-ik évi ipartörvény 42. §-a értelmében is kötelezve volt tanonczát az ipariskolába való járásra szorítani. Az iparos és tanoncz kötelezettsége az eddigi törvény szerint sem szenvedhetett tehát kétséget, de nem volt gondoskodva az ipariskolák föllállításáról s így ezen iskolák szervezése mindenütt a legnagyobb nehézségekbe ütközött, mert az ipariskola föntartása terheinek nem igen akadt gazdája. Ezen helyzettel szemben az új törvény rendkívül nagy haladást jelez, a midőn megállapítja a községek tanoncziskola-föntartási kötelezettségét. Ezzel azonban csak egy elv van törvénybe iktatva, a melynek megvalósítása a községek pénzügyi helyzete következtében csak hosszú idő multán várható. A végrehajtó hatalomnak kötelessége lesz a törvény ezen intézkedését az életbe átültetni, a minnek kivitele fölött nem lehet kételkednünk, hiszen tudjuk, hogy a kormány mily nagy mérvű gondoskodást tanusított az utóbbi időben az iparoktatás körül.

A másik lényeges haladás, a melyet a tanoncziskolákról szóló szakaszokban találunk az, hogy a tanonczok, illetőleg az iparosok kötelezettségének minimális mérve is törvénybe iktattatott. A ki tudja, hogy sok helyen minő nehézségekkel járt az iparosokkal szemben kivívni azt, hogy azok tanonczait az iskolába küldjék; a ki ismeri azon ellenállást, a melyet az iparosok a munkanapokon való tanítás ellen kifejtettek: az méltányolni fogja a törvény azon intézkedését, hogy a tanításra hetenként két munkanapon át legalább négy óra, és vasárnaponként három óra fordítandó. Az iskola-kötelezettség minimális mérve ezek szerint heti hét órában van megállapítva, a mi a mostani viszonyokhoz képest lényeges vivmány.

Csalódnék azonban az, aki a tanoncziskolák szervezésétől iparunk fejlődésére nézve ezek után is valami nagy eredményt várna. Ha tekintetbe vesszük a képzés azon fokát, a melylyel a tanonczok az iparba belépnek, akkor lehetetlen be nem látnunk, hogy ezen tanoncziskolák lényegükben alig lesznek mások, mint némileg kibővített tantervű ismétlőiskolák, a mint azt az ipariskoláknak jelenleg érvényes tanterve is mutatja. A közönséges ismétlő-iskoláktól a tanoncziskolák alig különböznek másban, mint a rajztanításban. A tanoncz-iskoláknak országszerte való szervezése tehát csak azt fogja előidézni, hogy az iparostanonczok megtanulnak írni, olvasni, számolni, egy kissé rajzolni, meg fogják ismerni a könyvvitel és nemzetgazdaságtan elemeit, az ügyiratok írását. Ez nagy haladás lesz ugyan a jelenlegi helyzethez képest, de ettől magától az iparra nézve nagy eredményt nem lehet várunk.

Elismerjük, hogy az ország nagy részében, ott a hol a tanonczok a nép legalsóbb osztályából ujonczoztatnak, nem lehet más az ipariskolák föladata, de ennek daczára magasabb célokat is kell az oktatás számára kitűznünk. A nagyobb városokban, a hol minden iparcsoport a tanonczok nagyobb számával rendelkezik, a tanoncziskola harmadik évfolyamát valóban ipariskolává lehet és kell tenni, a melyben az illető iparszakmát érdeklő technikai ismereteket kell tanítani. Itt nincs terünk ezt bővebben kifejteni, de rá kell mutatnunk arra, hogy az ipariskolák ezen irányban való szervezésére példát adott Kolozsvár városa, mely a nyomdász-tanonczok számára külön tanfolyamot rendezett be.

Akár minő módon lesznek is azonban a tanoncz-iskolák szervezve, nem lehet kétség, hogy még ezekkel sem lesz a tanonczkép-

zés azon fokra helyezve, a hol annak állania kell, különösen a jelen viszonyok között, a midőn a műhelyi kiképzés — és ez marad mindig a legfontosabb — hiányossága miatt általában panaszkodnak. A tanműhelyek fölállítása érdekében az államnak ezentul sokkal nagyobb áldozatokat kell hoznia, mint eddig, mert minden hiánya mellett is ez a legjobb pótléka a műhelyi kiképzésnek. A tanműhelyek ellen sok érvet lehet fölhozni, de azok legfőleg azt bizonyítják, hogy az adott esetben a tanműhely rosszul volt szervezve, de ez nem zárja ki azt, hogy tanműhely jól szerveztessék, a mint a példák bizonyítják. Az egyes kiválóbb iparosoknak tanoncztartás czéljából való segélyezését, kikötve bizonyos tanczért, az ediginél szintén nagyobb mértékben kell megkezdeni, illetőleg folytatni. Nem tagadhatni, hogy az ilyen iparosok kiszemelése nehézségekkel és kellemetlenségekkel járhat a kormányra nézve, de ettől nem szabad visszariadnia, mert így biztosíthatja, bár áldozatokkal, a jó műhelyi kiképzést, mely a nagy városokban mindinkább elenyészik, mivel a tanoncztartás kezd megszűnni nyereséges lenni az iparosra nézve. Ennek a hatását már érzi is iparunk, úgy hogy több iparágban hiányzanak a jó segéd munkások, mivel a nagyvárosi iparosok, különösen az elsőranguak nem foglalkoznak többé tanonczok kiképzésével, a vidékről fölkerült segédek pedig nem felelnek meg a fővárosi ipar követelményeinek.

Hazánk a külföldhöz képest rendkívül előnyös helyzetben van abban a tekintetben, hogy nálunk a kézműiparososztály legszélesebb rétege még teljesen bír önállása föltételeivel. Ezért végzetes tévedés volna, ha a magyar iparpolitika megfeledkezne arról, hogy a hazai ipart ezen jellegében feun kell tartani, mindazon tényezők alkahnazásával, a melyek az állami hatalomnak rendelkezésére állanak. A tömegtermelési nagy iparágak meghonosítása, a minek érdekében az utobbi időben oly sok történt, nem zárja ki azt, hogy az állam ugyanolyan mérvű gondoskodást tanusítson a kisipar iránt is. Az eszközöket jól megválogató, czéltudatos iparpolitika rendkívül sokat tehet ezen irányban, a mely Magyarországra kétszeresen kívánatos. A nagyipar megteremtése ugyanis maga után fogja vonni a munkásosztály keletkezését az azzal járó gazdasági és socialis bajokkal; annál inkább kötelessége az államnak megakadályozni, a mennyiben azt ilyen rendszabályokkal teheti, a kézműiparososztály lesüllyedését a bér munkások sorába. Magyarország középosztálya

nemcsak fogyna ez által, mint más országokban, hanem legnagyobb részében egyenesen megsemmisülne.

Az állami hatalom és a kézműiparososztály között helyreállott békét arra kell fölhasználni, hogy egymást kölcsönösen támogatva, mindkét tényező fokozott mértékben megtegye kötelességét. Az iparos-osztály elhagyva a recriminációk terét, a min megmaradni többé semmi oka, egész erejét belső erőinek fejlesztésére fordíthatja, a miben kétségtelenül a legerélyesebb támogatásra számíthat az állami hatalom részéről.

A fentebbiekben megkísértettünk kijelölni néhány föladatot, a melyet az ipartörvény életbeléptetése alkalmával meg kell oldani. Telyességre nem tartunk számot, mert akkor értekezésünknek rendkívül hosszúra kellene nyulnia, de ha a hiányosságot el akarjuk kerülni, akkor szólnunk kell még az új ipartörvénynek a munkásokra vonatkozó szakaszairól is.

A munkakönyv behozatala az az intézmény, a melyről meg fogják tudni a munkások, hogy új ipartörvény alkottatott, mert egyéb tekintetben a törvénynek reájuk vonatkozó intézkedései változatlanok maradtak. A munkakönyv intézményében mi nem találunk semmi olyat, a mi miatt azt elleneznünk kellett volna; az a rend egyik eleme az ipari életben, a mely magában véve nem alapít meg semminemű függetegségi viszonyt. S törvényünk biztosítékokat is nyújt az iránt, hogy a munkakönyv nem fog ilyenre fölhasználtatni, a mihez a kísértés oly közel fekszik, ugy az iparosok, mint a hatóságok részére. Ezen utóbbiakkal szemben különösen határozottan körül kell irni, hogy mi értendő a 107. §. első bekezdése alatt, mert abba mindent bele magyarázhatni.

A gyári munkásokra vonatkozó intézkedéseket a törvényhozás maga is ideiglenes jellegűeknek tekinté, a melyek egy alkotandó gyári törvényben fognak bővebben kifejtetni. Addig is, a mig ez megtörténik, a gyári felügyeletre vonatkozó hatályosított szabályok keresztülvitele által elérhetni azon czélt, a melyet ezen szakaszok törvénybe iktatása által a törvényhozás kitüzött. A gyárak vizsgálatával megbizott hatósági közegek, a melyek nem lehetnek tisztelbeli tisztviselők, mint az ellenzék óhajtotta, közzé teendő jelentéseiből idővel össze lehet hordani azon anyagot, a melyből fölépíthetni a magyar gyári törvényt, mert épen ezen tér az, a melyen nem indulhatni pusztán a külföld törvényei nyomán.